

LUST AM UNTERGANG. In: NIETZSCHE-STUDIEN. Bd. 18. Berlin, New York, 1989. 524.

35. HÖLD 437.

36. Uo. 437–438.

37. Jan Assmann: A KULTURÁLIS EMLÉKEZET. Atlantisz, 2004. 187.

38. „es kehret alles wieder. / Und was geschehen soll ist schon vollendet.”

39. HÖLD 435. „Ich bin nicht, der ich bin, Pausanias, / Und meines Bleibens ist auf Jahre nicht, / Ein Schimmer nur, der bald vorüber muß, / Im Saitenspiel ein Ton –” Friedrich Hölderlin: SÄMTLICHE WERKE UND BRIEFE. Berlin und Weimar, Aufbau Verlag, 1970. 141.

40. Egy hölderlini gondolatot jegyzett fel Bettina von Arnim, amit Sinclairtól hallott: „Egyszer azt mondta Hölderlin, hogy minden ritmus. Az ember egész sorsa nem más, mint egyetlen égi ritmus, amiképpen minden műalkotás is csak egyetlen ritmus...” In: Kocziszkó Éva: HÖLDERLIN. KÖLTÉSZET A SÖTÉT NAP FÉNYÉNÉL, 164. Lehet, hogy a feljegyzésben megfogalmazott gondolat nem pontosan így hangzott el, de megfelel a harmadik EMPEDOKLÉSZ-drámatörredék és Hölderlin számos költeménye gondolatvilágának.

41. A tizenegyedik könyv VI., illetve XVI–XVIII. fejezetében. Ágoston a lélek irányultságában, az emlékezésben, a figyelemben és a várakozásban találja meg az idő folyamatosságát, egységét biztosító tényezőt: „Valami jól ismert költemény

elmondására készülök. Mielőtt kezdem, várakozásom az egészre ráirányul. Kezds után pedig, amit belőle már a múltba szalasztottam, ott lapul meg az emlékezetemben. Így eme cselekvésem élete megoszlik. Mégpedig emlékezésre, amennyiben már elmondtam valamit, és várakozásra, amennyiben majd mondok még valamit. Figyelmem azonban jelenvaló. Rajta keresztül, ami jövődő volt, átömlik abba, ami immár elmúlt. Minél tovább húzódik cselekvésem, a várakozás annál inkább csökken, az emlékezés pedig gyarapodik, míg végül a várakozás elfogy, mert bevégzett cselekvésem már teljesen az emlékezetbe ömlik.” Augustinus: VALLOMÁSOK. Városi István ford. Gondolat, 1982. 377. Ágoston azonban mindezt nem pusztán pszichológiai megfigyelésnek tartja, hanem metafizikai következtetést von le belőle: „És ami történik az egész költeményben, történik egyes részében, sőt egyes szótagjaiban is. És ez történik az esetleges hosszabb cselekvésben, melynek ez a költemény talán csak részecskéje. Ez történik emberi nemünk teljes életében is, melynek megannyi része egy-egy emberi élet.”

42. Friedrich Nietzsche: ECCE HOMO. Horváth Géza ford. Göncöl Kiadó, 2003. 91. A továbbiakban: EH.

43. Ez annak ellenére így van, hogy Nietzsche kísérletet tesz a gondolat diszkurzív, sőt kozmológiai megfogalmazására is. Erről lásd: Tatár György: AZ ÖRÖKLÉT GYŰRŰJE. Gondolat, 1989. 128–132.

Szakács Eszter

ÁLOMKATALÓGUS

Szeretem az álmaimat. Paradox módon leginkább azokat, amelyekben tudom, hogy álmodom, mivel ilyenkor képes vagyok valamelyest irányítani őket.

Nemrég például, amikor rájöttem, hogy egy álomban járok-kelek, leszúrtam valakit. No nem mintha vérben tocsogó akciófilmek töltenék ki az éjszakáimat, de általában amikor rájövök arra, hogy álmodom, valami irgalmatlan felszabadító erő és kíváncsiság tölt el. Tudom, hogy egy okok és következmények nélküli világ része s egyben teremtője vagyok, nagyobb hatalommal, mint Superman és Pókember együttvéve – ámbar, tegyük hozzá, náluk olykor kevesebb moralitással.

Azt a kockás zakót viselő, kopaszodó férfit például merő tudásvágyból szerettem volna leszűrni. Tudni akartam, milyen érzés beledöfni a kést az emberi húsba. A férfi az álom logikája szerint némileg megváltozott Rókus utcában, a tízemeletesek tövében kávézott az út szélén. Az alsó ház tövét már a palackzöld tenger mosta, s az utca olyasféle epesárga fényben ragyogott, amilyen néha vihar előtti alkonyatok idején vetül a városra.

Elég nagy erővel döftem át a kést a kockás szöveten, mégis csak egy-két centi mélyen fúródott a vállba, mintha a zakót kemény fatuskóra húzták volna rá. Ezt a hatást erősítette, hogy amikor elengedtem a nyelet, a penge finoman tovább rezgett. A férfit egyáltalán nem látszott zavarni a kés, csak ült a fehér, kávéházi műanyag széken, és nézte a tengert. Kíváncsi lettem az arcára, tükröz-e fájdalmat, de mielőtt elé kerülhettem volna, felébredtem.

A legmegragadóbb ezekben az irányítható álmokban a látás. Ilyenkor a szemem úgy működik, akár a zoom, s mivel végtelenül elbűvölőnek találom az előttem felbukkanó színeket és anyagokat, folyton rájuk fókuszálok. A kockás zakó anyagára is ráközelítettem, világosan emlékszem, hogy olyan közletről láttam a mintát és a textúrát, mintha nagyítón át néztem volna. Évekkel ezelőtt, amikor sokat jártam second hand boltokba, meglehetősen gyakorisággal turkáltam éjszakánként a nagy ládákban felhalmozott ruhák közt; egyszerűen elvarázsolt a színek, anyagok és textúrák mérhetetlen, mesebeli szépsége, melyekhez foghatóval ébren sose találkoztam.

Több ízben álmodtam már, hogy idegen városban, pénztelenül, elvesztem kóborolok, nem emlékszem, hogy kerültem oda, és nem tudom, hogy jutok haza. Néhány éve a századfordulós Budapestre álmodtam így vissza magam, némileg pointillista stílusban. A kép enyhén szemcsés volt, mint a magas ISO számú fotóké, és meleg, sárgásbarnás tónusú. A macskaköves utcákon lovas kocsik jártak, az égen temérdek kerek és szivar alakú léghajó lebegett. Amikor ráébredtem, hogy álmodom, igyekeztem legalább néhány dolgot aprólékosan szemügyre venni. Emlékszem egy kőkerítés kövei közt a moha varázslatosan finom, zöld szálacskaíra meg a villamos lépcsőjén utazó fiú lógó fűzőjű, elnyűtt, barna bakancsára.

Sajnos, egy baj van ezekkel az álmokkal; ha rájövök, hogy nem a valóság vesz körül, nemsokára felébredek, így nem tudom istenigazából kiélvezni a helyzetet. Mintha csak úgy tiltakoznának álmaim a tudatosság, a figyelő tekintet ellen, hogy kivetnek magukból.

A visszatérő álmok közül némelyik kevésbé kellemes. Amikor a nagyobbik unokahúgom kicsi volt, gyakran vigyáztam rá, s többször álmodtam, hogy háborúban, karomban a takaróba burkolt csecsemővel menekülök az országúton szőnyegbombázás közepette. Azt pedig meg sem tudom számlálni, hányszor álmodtam már tengerimalacokkal és aranyhórcsógokkal (gyermek- és ifjúkorom házi kedvenceivel), melyeket napokig elfelejtettem etetni, úgyhogy amikor rájuk találtam, csonttá soványodva, haldokolva vagy holtan feküdtek a ketrecük alján. Ilyenkor a büntudattól izzadtan ébredek. Vajon miért kínoznak ezek a képek? Talán a felelősségvállalás elutasítása miatt? Hogy nincsenek gyerekeim, s csak a saját életemért tartozom számadással?

Helyekre, régi lakásokba is sokszor visszaálmodom magam. Amikor hazajöttem Skóciából, sokáig mintha két párhuzamos helyen éltem volna. Nappal a szokott módon ingáztam a lakás és a könyvtár között, de éjszakánként megint Eilidh-t altattam a gyerekszoba hintaszékében, vagy nyulakat hajkurásztam vele a templomkertben. Skóciai életem ideje alatt erős honvágy kínozott, de amikor visszajöttem, itthon ugyanilyen intenzitással kezdett el hiányozni a New Stevenston-i paplak. Néhány évig még váltottunk karácsonyi lapokat Archie-val, az öreg templomszolgával, aki soha meg nem született unokája helyett is szerette Eilidh-t, s én rendre kitértem, amikor felajánlotta, hogy fotót

küld a kislányról. Nem akartam tudni, hogy néz ki három- vagy ötévesen, hiszen ahhoz a gyerekekhez már semmi közöm nem volt. Az én Eilidh-m örökre másfél-két éves, és rózsaszín dzsekiben szaladgál a templomkert acélkék felhői alatt. Mint azon a fotón, amit róla készítettem az egyik utolsó ott töltött napomon.

A holtakkal való találkozás kissé elegyes képet mutat. Néha szívet tépő fájdalommal jár, máskor meg roppant megnyugvással vagy katarzissal. Apámmal a halála utáni hónapokban például többször beszélgettem álomban. Olyan volt, mintha a legjobb részével, az esszenciájával társalogtam volna; azzal az apával, akivé csak hosszú haldoklása idején tudott válni, s akit csak néhány hétig ismerhettem. D.-nek rendszerint nincs arca, amikor felbukkan az álmaimban, vagy háttal áll beszélgetés közben. („*Álomban elfordulni látlak, mint aki titokként őrzi arcát.*”) Talán így adja vissza a tőle való elfordulósomat, s talán azért is, mert már nem emlékszem tisztán a vonásaira; a halála után fájdalommal és dühömben összetéptem az őt ábrázoló egyetlen fotót, melyet egy járókelő készített kettőnkről Glasgow-ban, a George Square-en. Néha visszaálmodom magam a vele való kapcsolatba, s ez mindig enyhe nyugtalansággal tölt el; nem értem, hogy kerültem ide vissza, nem értem, miért vagyunk megint együtt. De ezt más, még élő, egykori szerelmeimmel is álmodtam már néhányszor.

A repüléssel kapcsolatos álmaim általában nem túl élvezeteseek. Amúgy imádom a repülést, ahányszor csak ilyen módon utaztam, igyekeztem ablak mellé kérni helyet. Kamaszkoromban gyakran ábrándoztam sárkányrepülésről vagy léghajózásról – bizonyítván, hogy apám vére buzog bennem, aki születésem előtt vitorlázógéppel repült –, de mint annyi minden az életemben, ez is megmaradt pusztán sóvárgásnak. Sajnos, álomban sem tudom kiélni ez irányú vágyaimat; annyira tudok csak repülni, mint egy dodó. (Már ha a dodó tudott valamennyire is repülni.) Holmi nehézkes csapkodás a karral, kelesztés, hogy néhány másodpercig a levegőben maradjak. Máskor meg olyan, mintha víz alatt úsznék, ekkor is keményen meg kell dolgoznom azért, hogy haladjak. Szó sincs olyasféle irigylésre méltó szárnyalásról és eufóriáról, amilyenről mások beszámolnak.

Egy ízben álmoztam is álmodtam. Postán érkezett katalógust lapozgattam, melyben a színes képek mások válogatottan szép vagy megrázó álmaikat ábrázolták, melyek közül tetszés szerint választhattam. Emlékszem a kíváncsiságra, ahogy latolgattam, melyiket válasszam. Abban, amelyiket végül átéltem, a Hold a Földre zuhant, világosan megmaradt bennem, ahogy minden félelem nélkül szembenézek a kráterekkel borított, szépséges, ezüstszínű égitest folyamatosan növekvő golyóbisáival, míg körülöttem süvít a végítélet szele (Ébredéskor kiderült, hogy két nyitott ablak között, egy nyári vihar huzatában aludtam.) A fölöttem függő vagy rám zuhanó égitestek egyébként szintén visszatérő képek éjszakáimban.

A legkülönösebb, szavakkal legkevésbé visszaadható álom, amiben valaha is részem volt, kissé misztikusnak tűnik. Éjszaka, az erkélyen állva néztem az égen a szokatlanul tiszta, erős fényvel ragyogó csillagokat, amikor hirtelen kirepültem magamból, fel a fekete űrbe. Végtelen nyugalom töltött el, de tulajdonképpen nem is engem, mert akkor már nem volt tudatom. Mintha egy lettem volna a csillagokkal és a köztük lévő űrrel, se érzélem, se gondolat nem maradt bennem, csak a nézés; a világűr, a csillagközi ködök, a lassan forgó galaxisok öntudatlan szemlélése. Talán tizennégy éves lehettem akkor, s olyan mélyen megrendített ez az élmény, hogy több mint harminc év múlva is tisztán emlékszem rá.

S hogy mi a helyzet álom és költészet sokszor megírt kapcsolatával? Nem hiszem, hogy bármi újat tudnék a témához hozzátenni. Persze, nekem is volt néhányszor meg-

álmodott, zseniális versem, amiből ébredéskor semmire vagy csak néhány szóra emlékeztem. Nem nagyon hiszek abban, hogy verbálisan meg lehetne álmodni egy verset, nekem legalábbis soha nem sikerült. Az álom és a szöveg logikája, szerveződése túlságosan is különbözik ehhez. Egyes álomból kiszakított képekkel viszont már más a helyzet, mintha csak ez lenne a fordítóeszköz, amivel az álmokat verssé lehet transzponálni. A labirintus, a tenger és a hold például visszatérő álomképeim közé tartozik.

Az elveszettség érzete nem csak idegen városokban való elveszettségként nyilvánul meg; a labirintusban való bolyongás témája több írásomban is megjelenik. Ez általában sötét, lépcsőkkel tarkított, szövevényes folyosókon való vándorlást jelent. („*És megint a folyosók visszhangtalan, fojtó mélye.*”) Ezek a képek gyerekkorom homályából merülhetnek fel, ugyanis öt éves koromig egy néhai apáca kolostor egyik épületében kialakított lakásban laktunk, s én a „lakópark” többi gyerekével együtt gyakran rohangáltam az épületrészeket összekötő kihalt folyosókon.

A víz, mint őselem, közismert, a magzati korban gyökeredző álomtoposz, gondolom, mindenki álmodik vele időnként. Én van, hogy eleinte fuldoklom benne, de amint rájövök, hogy a víz alatt is tudok lélegezni, megnyugszom, és élvezem a homályos, zöldes derengésben a hínárok és más vízínövények közt való lusta úszkálást. Olykor előfordul, hogy álomban valaki más vagyok, akárcsak Szabó Lőrinc versében Dsuang Dszi, ám bár én lepkévé sose kívántam változni. Az egyik kedvenc álomban delfin voltam, emlékszem, mennyire élveztem a víz alatti száguldást, ahogy simogatta a hűvös áramlat az oldalamat. („*Merülni kezdtem, álmodtam hát láb helyett uszonyokat. / Suhantam. Főnt csillagképek, lent hínár és moszat.*”) Az éjszakai úszás, a kihalt, homokos part előtt elterülő fekete víztükör, melyen visszatükröződik a holdfény és a csillagos ég, amúgy is visszatérő képeim közé tartozik. („*Tavaly ilyenkor majdnem vízbe fúltam. / Pedig nem akartam meghalni, épp csak / túlúszni a ringó csillagokon tanultam.*”)

AKI hív című versem magja is egy álomból maradt vissza. Ritkán vannak jelen hangok az álmaimban, még a beszélgetések is mintha telepaticusan zajlanának. Annak a versnek a szíve viszont valamiféle erőteljes zúgó, suhogó hang, valószínűleg egy átaludt éjszakai esőé. Abból lett a versbeli telefonálás háttérzúgása és az eső zuhogása, ami körbeöleli a széteső álomképeket; a bőrömön növekvő mohát, a fekvő oroszlánok szobraival övezett utat és a tükrön való átkelést. („*Hajnalban kitaró telefoncsörgés riaszt. / Aki hív, nem tudja, nincs telefonom. / A zajos, suhogó esőben beszélgetünk. / Kinő a moha karomon, vállamon. // Hirtelen a helyére ugrik minden részlet. / Kőoroszlánok közt egy út tűnik el. / És felkelek és átmegyek a tükrön megint. / Szívem. A szívem kihangosítva ver.*”)

Régebben gyakran törekedtem rá, hogy az efféle képeket beleírjam verseimbe, később viszont inkább fordítva történt; a versek maguk kívántak álomszerűen lebegővé válni, lehetőleg minél komplexebb, minél színesebb álmokká, melyek képesek magukba rántani. Szerettem egész nap ezekben a versekben élni, ahogy a fontosabb álmaimban is.

Ha arra gondolok, milyen lesz majd a halálom, szeretném hinni, hogy olyan, mint ha végleg ott maradnék egy versben vagy álomban. S hogy melyik verset, illetve melyik álmot választanám „öröklétem” háttérének? A verseim közül talán A LÉMNOSZI LEVELEKBŐL címűre voksolnék. Benne van minden, amit szeretek; a mediterrán szigetlet, a tenger s az erőteljes, festményszerű képek, melyeket összekapcsol egyfajta számomra megnyugtató, bizarr logika.

Az álmaim közül leginkább a tizennégy éves kori álomban szeretnék ott maradni. Hadd lebegjen örökre a csillagok közt, a tér és idő nélküli, öntudatlan nyugalomban az a puszta nézésbe pólyált semmi, ami leszek. Vagy nem leszek.